

Я-КОНЦЕПЦІЯ ДЕПРИВОВАНОЇ ОСОБИСТОСТІ: ПСИХОЛОГІЧНИЙ ДИСКУРС

У статті проведено аналіз Я-концепції депривованої особистості у психологічному дискурсі. Встановлено низку відмінностей у змістовних аспектах образу Я та самооцінки юнаків з повних та неповних сімей. З'ясовано, що відсутність батька визначає особливу центрованість самоуявлень юнаків на своїй статевій приналежності, майбутніх професійних ролях та власній неефективності. Такі юнаки набагато частіше за своїх однолітків із повної сім'ї визнають свої слабкі сторони, думають про майбутню професійну діяльність, що переважно приносить фінансовий дохід, позиціонують свою стат'я і одночасно звертаються до зіставлення себе з різними віртуальними образами, які можна вважати своєрідною метафоричною маскою їхньої особистості. І, навпаки, набагато рідше, ніж юнаки, які виховуються за участю батька, вони характеризують себе через свої мрії та уявлення про майбутнє. При цьому найбільш важливим діагностичним показником слід визнати наявність в образі Я юнаків з неповних сімей досить значної кількості негативних самоописів, що характеризують окремі аспекти їхньої некомпетентності і, тим самим, свідчать про особисте неблагополуччя цих респондентів. Показано, що батьківська депривація впливає і на специфіку самооцінки юнаків, що, передусім, відбивається на її значно нижчих показниках щодо низки аспектів цього структурного компонента Я-концепції, порівняно з юнаками з повних сімей. Зокрема, юнаки, які виховуються без участі батька, набагато нижче оцінюють свої можливості у сфері навчальної компетентності, а також свою популярність серед однолітків і, відповідно, компетентність у дружніх відносинах. Результати проведеного дослідження показали, що батьківська депривація впливає на зміст основних структурних компонентів Я-концепції особистості, обумовлюючи як специфіку її уявлень про себе (образ Я), так і характер самооцінки.

Ключові слова: депривація, депривована особистість, психоемоційне вигорання, чинники вигорання, Я-концепція, структура Я-концепції.

Постановка проблеми. Одним зі значущих феноменів самосвідомості є Я-концепція особистості, дослідженню якого присвячені роботи багатьох

зарубіжних і вітчизняних авторів. Так, вивчено основні структурні компоненти Я-концепції, описано їх генезис, вікові особливості та умови становлення, визначено провідні функції Я-концепції та роль даного феномену для індивідуального життя особистості, а також виявлено деякі аспекти гендерної специфіки Я-концепції.

При цьому особливий інтерес у дослідників викликають проблеми вікової динаміки Я-концепції та її основних компонентів, у тому числі аналіз їх особливостей і змін, що зазнаються стосовно юнацького віку з урахуванням різних соціальних та особистісних чинників.

Серед такого роду чинників одне з центральних місць належить значущим іншим і, перш за все, сім'ї, в просторі якої юнак накопичує знання про навколишній світ і про себе. Саме ставлення близьких, особливо батьків, закладає основу Я-концепції, сприяючи або розвитку аутосимпатії і, як наслідок, зростанню самоповаги, або самоприниженню та неприйняттю себе.

Разом із тим, як соціальний інститут сім'я, в свою чергу, відображає соціально-економічні трансформації, що відбуваються в сучасному суспільстві, які призводять до відходу від її традиційної моделі, зниження народжуваності та зростання нестабільності шлюбу і, як наслідок, зростання кількості розлучень, яке, за оцінками низки фахівців, є найвищим у світі [1-4].

Наразі розлучення вважається найчастішою причиною виникнення неповних (найчастіше материнських) сімей, у яких внесок батька у виховання юнаків або дуже малий, або зовсім відсутній, що, в свою чергу, дозволяє говорити про батьківську (патернальну) депривацію.

Слід зазначити, що значущість ролі батька у житті та розвитку юнаків набула визнання у психологічній науці відносно недавно. Вченим вдалося показати унікальність впливу батька на інтелектуальний та особистісний розвиток дітей. Однак у той же час досі налічується вкрай мала кількість робіт, присвячених вивченню специфіки Я-концепції та її структурних компонентів у юнаків, які виховуються в умовах батьківської депривації, що дозволяє вважати цю проблему актуальною.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Наразі кількість материнських сімей становить приблизно 30% від загальної кількості сімей, до того ж цей показник може збільшуватися у зв'язку з постійним зростанням кількості розлучень. При цьому дослідження неповних (материнських) сімей свідчать про те, що вони мають свої особливості у векторі впливу на юнаків.

Насамперед, слід зазначити, що у материнських сім'ях нерідко складаються тісні (симбіотичні) відносини юнаків з матір'ю, внаслідок яких можуть виникнути складнощі з сепарацією, емоційні проблеми та складнощі у становленні особистості загалом. До того ж, якщо йдеться про юнака, нерідко за відсутності

батька він виховується в умовах гіперопікуючого, потураючого материнського ставлення, що в результаті призводить до проблем у поведінці та спілкуванні, зокрема, до нездатності розуміти почуття інших людей та підвищеного егоцентризму. Крім того, умови батьківської депривації негативно впливають і на процес самосвідомості юнаків. Так, вивчаючи уявлення про себе у юнаків з розлучених сімей за допомогою рисунків, виявлено, що в більшості їх відсутність образу майбутнього. При цьому характерним є стан, схильний до депресивного, відчуття самотності, низька самооцінка, яка більшою мірою виявляється притаманною саме юнакам.

Особливості та наслідки виховання в умовах батьківської депривації проявляються у юнацькому віці, коли зазвичай збільшується і кількість сімей з одним з батьків (переважно матерями). У той самий час такого роду інформація набуває особливої ваги через те, що у юнацькому віці у самосвідомості спостерігаються істотні зміни, відбувається становлення її нового рівня. Відмінною рисою цього нового рівня самосвідомості є самоінтерес, наслідком якого стає прагнення зрозуміти свій внутрішній світ (свої переживання та думки), свої особливості та можливості, визначити свою схожість з іншими людьми, а також відмінності від них, тобто свою унікальність.

Зміни, що відбуваються з самосвідомістю юнаків, впливають також і на їх Я-концепцію. Як показують дослідження, цей феномен має свої вікові особливості, які виявляються також у когнітивному та емоційно-ціннісному компонентах Я-концепції. Так, зміни в когнітивному компоненті можна спостерігати в самоописах юнаків, які зосереджені на рольових характеристиках, уміннях і захопленнях.

У свою чергу емоційно-ціннісний компонент Я-концепції наповнюється чітко сформованими уявленнями юнаків про свою успішність (або неуспішність) у різних сферах життя, що поєднуються із загальним позитивним самоставленням, яке проявляється внаслідок виявлення у себе різних здібностей.

Крім того, багато дослідників зазначають, що юнаки часто поведуться парадоксально: нестійкість самоуявленнь призводить до подвійності сприйняття себе, внаслідок чого в поведінці поєднуються негативізм та конформність, незалежність та прохання про допомогу. У термінах Я-концепції таке явище можна пояснити спробою юнака співвіднести уявлення про себе в часі (Я теперішнє) та модальності Я-концепції (Я реальне, Я ідеальне) з уявленнями про себе в часі (Я минуле – Я майбутнє). При цьому до двох останніх юнак ставиться амбівалентно: будучи емоційно значущими, і «Я минуле», і «Я майбутнє» одночасно залучають і відштовхують його, викликаючи таким чином внутрішнє сум'яття.

Мета статті – провести аналіз Я-концепції депривованої особистості у психологічному дискурсі.

Виклад основного матеріалу і результатів дослідження. Найбільш яскраво внутрішня конфліктність особистості виявляє себе у самоставленні юнаків з неповних (материнських) сімей, для яких, на відміну від їхніх однолітків з повних сімей, виявляються властиві самозвинувачення та самознищення, що є свідченням наявності у них загального негативного самоставлення, а також більш інтенсивне використання психологічних механізмів. Більше того, за даними досліджень у юнаків, які виховуються без участі батька, спостерігаються невизначені і невизначені, більш песимістичні уявлення про своє майбутнє, а також внутрішня неготовність до саморозвитку, невпевненість у своїх силах щось змінити. Отже, ситуація розвитку юнаків в материнській сім'ї нерідко сприяє виникненню почуття власної неповноцінності, що знаходить своє відображення у різних негативних проявах Я-концепції. Цей факт спонукав нас до проведення порівняльного дослідження за участю юнаків із повних та материнських сімей.

Емпіричне дослідження включало такі діагностичні процедури: методика М. Куна та Т. Макпартленда «Хто Я? Який(а) Я?» (скорочений варіант на 10 відповідей) для вивчення змістовних аспектів когнітивного компонента Я-концепції; особистісний опитувальник С. Хартер на вивчення емоційного компонента Я-концепції.

Для обробки отриманих даних застосовувався метод контент-аналізу, а також методи математичної статистики, серед яких розрахунок середніх значень та стандартного відхилення від середніх значень; t-критерій Стьюдента та критерій кутове перетворення Фішера для визначення достовірності відмінностей у змістовних характеристиках структурних компонентів Я-концепції між різними групами респондентів.

У дослідженні взяли участь юнаки, з яких 60 виховуються у повній сім'ї та 100 – в умовах депривації.

Аналізуючи отримані дані встановлено, що в образі Я юнаків обох груп істотно переважають особистісні характеристики, пов'язані з їх взаємодією з оточуючими людьми (23,6% висловлювань у юнаків з повних і 18,2% висловлювань у юнаків з материнських сімей), що повністю відповідає віковим особливостям респондентів, і, насамперед, свідчить про значущість для них інтимно-особистісного спілкування з однолітками.

У той же час, навчальна компетентність і інтелектуальні здібності у змісті образу Я юнаків з різних типів сімей зустрічаються на порядок рідше (6,1% згадок у юнаків з повних сімей і 5,2% згадок у юнаків з материнських сімей), що дозволяє говорити про відсутність центрованості самоуявлень респондентів на цих

особистісних характеристиках. Іншими словами, у юнацькому віці навчальна діяльність часто йде на другий план, поступаючись першістю спілкуванню та соціальним контактам.

На другому місці за кількістю згадок у юнаків із повних сімей знаходяться самоописи, що ілюструють їх захоплення та інтереси (8,4% висловлювань), за якими слідом йдуть емоційні характеристики (7,3% висловлювань), а далі – у порядку зменшення – характеристики зовнішності (5,6%) та особливості поведінки (4,2%). Для порівняння у юнаків з материнських сімей на другому місці виявляються відразу дві групи самохарактеристик, а саме захоплення та інтереси і професійні ролі (по 7,9% висловлювань) і рідше зустрічаються згадки про зовнішність (6,8%) та емоційні характеристики (5,7%).

Навпаки, найрідше в образі Я юнаків, як з повних, так і материнських сімей зустрічаються згадки про вік (0,6% і 0,7% відповідно), здоров'я (0,5% і 0,4% відповідно), демографічні ролі (0,8% і 0,7% відповідно), предмети власності і домашніх тварин (0,7% і 0,6%) та відмова від діяльності (2%) у юнаків, які виховуються у повній сім'ї, та згадки про свої мрії та майбутнє (0,4%) у їхніх однолітків, які виховуються в умовах батьківської депривації.

Отже, для юнаків з одного боку, ще практично незначущим є їх здоров'я і вік, тоді як з іншого – вже малоактуальними виявляються речі, предмети власності, які їм належать, які зазвичай складають істотну частину образу Я підлітків.

Щодо статистично значимих відмінностей, вони були констатовані за п'ятьма категоріями самоописів юнаків, причому у чотирьох випадках такі відмінності виявилися на користь юнаків з материнських сімей і тільки в одному випадку – на користь їхніх однолітків з повних сімей. Так, юнаки з материнських сімей на порядок частіше повідомляли про свою статеву приналежність ($\varphi=2,27$ при $p<0,05$). Крім того, в самоописах набагато частіше зустрічалися і згадки про потенційні професійні ролі ($\varphi=2,42$ при $p<0,01$). Такі результати можуть бути пов'язані з додатковими фінансовими труднощами материнських сімей, переживання яких спонукає юнаків набагато раніше і серйозніше замислюватися про свою майбутню професію, як спосіб матеріального забезпечення. Саме такий акцент є у відповідях респондентів.

Водночас, звертає на себе увагу значне переважання у відповідях юнаків, які виховуються в умовах батьківської депривації, категорії «некомпетентність» ($\varphi=2,12$ при $p<0,05$), що наочно свідчить не тільки про їх більшу самокритичність, але і про більш виражені, в порівнянні з юнаками з повних сімей, негативних аспектів самоуявлень. Зокрема, підтвердженням наявності останніх є прохання окремих респондентів про дозвіл «писати про себе погано», з яким вони зверталися до дослідника. Така тенденція може бути не лише відображенням

негативних зовнішніх оцінок, а й наслідком травмуючих подій розлучення батьків, відходу батька, який багато юнаків переживають як зраду чи прояв нелюбові до себе.

Не виключено, що подібного роду переживаннями пояснюється і вкрай рідке звернення юнаків з неповних сімей до висловлювань про своє майбутнє, тоді як їхні однолітки з повних сімей досить часто згадують свої мрії, що стосуються майбутнього ($\varphi=2,34$ при $p<0,01$). Іншими словами, травматичний досвід розриву відносин багатьох юнаків з батьком, ймовірно, не відреагований, відчуття власної непотрібності одному з батьків призводить до їхнього негативного сприйняття себе та страху зазирнути у своє майбутнє, хоча майбутнє могло б стати своєрідною компенсацією невдач і негативу минулого.

В ході проведеного дослідження, крім кількісного аналізу, було здійснено якісний аналіз отриманих даних, який, зокрема, передбачав урахування послідовності згадок тієї чи іншої характеристики, як відображення її суб'єктивної значущості для респондентів.

Відповідно, у цьому аспекті вдалося переконатися в тому, що у більшості юнаків з повних сімей спостерігається тенденція, що ілюструє високий ступінь значущості для них, насамперед, особистісних якостей, пов'язаних з їх взаємодією з оточуючими («Я чуйна, скромна», «Я добрий, доброзичливий», «Я товариський», «Я дбайливий, справедливий», «Ввічливий» тощо). Крім того, перші позиції в списку самоописів займали емоційні характеристики («Я смішний», «Задумливий», «Я весела», «Запальна» та ін.), зовнішність, описи якої надавалися здебільшого в позитивному ключі («Я симпатична», «стильна», «Я красивий, привабливий», «Я розумна, кмітлива» тощо).

У свою чергу підлітки, які виховуються в умовах батьківської депривації, як і їх однолітки з повних сімей, досить часто як першочергові також виділяють у себе особисті якості, пов'язані з їх взаємодією з оточуючими («Я ревнивий», «Я поступлива, уразлива», «Я можу бути хорошим співрозмовником»). («Я красива», «Я висока, худа», «Я красень» та ін.), маючи в своєму розпорядженні ці самохарактеристики на початку списку своїх відповідей, іноді чергуючи їх із згадками сімейних і потенційних професійних ролей.

При цьому важливою відмінністю образу Я підлітків, які виховуються без участі батька, на наш погляд, є вказівка своєї некомпетентності, що досить часто зустрічається в числі перших відповідей («Я лінивий», «не можу розширити своє коло спілкування», «не вмію справлятися з труднощами», «непевнена в собі» і т.п.). Пояснимо, що такого роду самоописання спостерігалися і в підлітків з повних сімей («невдаха», «погано вчу вірші», «багато лінуюся, хоча міг займатися корисною справою» та ін.), але, судячи з послідовності їх викладу, вони не мають

такої суб'єктивної значущості, оскільки не виявляються в числі першочергових.

Крім того, аналізуючи відповіді юнаків, які виховуються в материнській сім'ї, встановлено, що багато хто з них приховує інформацію про те, що їхня родина неповна. І це зайвий раз може свідчити про те, що наявність у сім'ї лише одного з батьків переживається юнаком дуже травматично. До того ж не виключено, що відсутність батька знижує авторитет юнака у групі однолітків, внаслідок чого він намагається приховувати факт неповної родини, замінюючи його на певний фантом. Однак це твердження носить швидше гіпотетичний характер і, отже, потребує спеціальної перевірки.

Таким чином, батьківська депривація істотно впливає на зміст і образ Я у якісних особливостях їх самоописів.

Наступним етапом дослідження стало порівняльне вивчення особливостей емоційно-ціннісного компонента Я-концепції – самооцінки юнаків, які виховуються у повних та материнських сім'ях.

Згідно з отриманими даними, для юнаків обох груп за більшістю шкал виявилися характерними показники середнього рівня самооцінки. Це може свідчити, з одного боку, про те, що представлені в опитувальнику аспекти емоційно-ціннісного компонента Я-концепції юнаків (поведінка, професійна і шкільна компетентність, фізична форма та ін.) розцінюються ними в цілому як приблизно рівні за ступенем вираженості власної компетентності, тоді як з іншого – про властивість їх високих балів. Інакше кажучи, багато респондентів схильні вважати себе практично однаково компетентними в різних сферах, демонструючи досить виражену самокритичність.

Слід зазначити, що найбільш високі показники самооцінки у юнаків були констатовані за шкалою «Близькі дружні відносини» (особливо у тих, хто виховується у повній сім'ї), що повністю відповідає віковим особливостям респондентів і, насамперед, свідчить про значущість для них інтимно-особистісного спілкування з однолітками. Однак, привертає увагу суттєвий розкид даних (особливо в юнаків з материнських сімей), що свідчить про розбіжності в індивідуальному досвіді юнаків щодо їх здатності до встановлення близьких відносин з іншими людьми. Крім того, саме за цією ж шкалою були зафіксовані найяскравіші статистично значущі відмінності на користь досліджуваних з повних сімей ($t=4,03$ при $p<0,01$), що свідчить про їхню більшу компетентність у векторі дружніх відносин.

Також на користь юнаків із повних сімей були встановлені статично значущі відмінності ще за низкою параметрів самооцінки, серед яких соціальне прийняття ($t=2,36$ при $p<0,05$) та навчальна компетентність ($t=1,68$ при $p<0,01$). На відміну від цих респондентів їхні однолітки, які виховуються без участі батька,

відчувають себе менш привабливими в очах однолітків, що повністю узгоджується з даними за шкалою дружніх відносин, і разом з тим набагато нижче оцінюють свої здібності та досягнення у навчальній діяльності.

У юнаків, що виховуються в умовах батьківської депривації, було зафіксовано статистично значущу перевагу за шкалою «Романтичний потяг» ($t=2,28$ при $p<0,05$), причому, згідно з даними дослідження, це був єдиний випадок, коли відмінності виявилися на користь респондентів цієї групи. Це означає, що юнаки з материнських сімей почуваються більш компетентними лише в аспекті романтичних відносин, тоді як для їхніх однолітків із повних сімей цей вектор відносин видається менш актуальним. Такі результати частково підтверджують вже наявні в науці дані про більш раннє дорослішання юнаків з неповних сімей у плані інтимної близькості. Однак, судячи з середніх значень самооцінки, вважати романтичні відносини як основу власної самоцінності цих юнаків буде некоректним, оскільки навіть за шкалою навчальної компетентності їх показники є дещо вищі, ніж за романтичними відносинами ($X=11,79$ та $X=10,63$ відповідно).

Крім того, у юнаків з повних сімей, як і у юнаків з материнських сімей середні значення за цією шкалою виявилися не найвищими, хоча у перших з них рівень самоприйняття в цілому все ж таки дещо вищий.

Таким чином, у юнацькому віці виявляється характерна досить висока самокритичність, що відбивається в показниках рівня їх самооцінок власної компетентності у більшості сфер. При цьому, якщо, з одного боку, було встановлено, що за більшістю параметрів самооцінки більш високі показники спостерігаються у юнаків, які виховуються за участю батька, що особливо яскраво проявляється в таких сферах, як навчальна компетентність, соціальне прийняття та дружні відносини, то з іншого – була виявлена і одна сфера більшої компетентності юнаків із неповних сімей, які приписують собі успішність в області романтичного спілкування. Крім того, виявилось глобальне самоприйняття/загальна самооцінка респондентів із різних типів сімей суттєвих відмінностей немає.

Висновки. Проведене дослідження дозволило встановити низку відмінностей у змістовних аспектах образу Я та самооцінки юнаків з повних та неповних сімей. Зокрема, згідно з отриманими даними, відсутність батька визначає особливу центрованість самоуявлень юнаків на своїй статевій приналежності, майбутніх професійних ролях та власної неефективності, оскільки саме за даними самоописів були виявлені статистично значущі відмінності на користь респондентів цієї групи. Отже, ці юнаки набагато частіше за своїх однолітків із повної сім'ї визнають свої слабкі сторони, думають про

майбутню професійну діяльність, що переважно приносить фінансовий дохід, позиціонують свою стать і одночасно звертаються до зіставлення себе з різними віртуальними образами, які можна вважати своєрідною метафоричною маскою їхньої особистості. І, навпаки, набагато рідше, ніж юнаки, які виховуються за участю батька, вони характеризують себе через свої мрії та уявлення про майбутнє. При цьому найбільш важливим діагностичним показником слід визнати наявність в образі Я юнаків з материнських сімей досить великої кількості негативних самоописів, що характеризують деякі аспекти їхньої некомпетентності і, тим самим, свідчать про особисте неблагополуччя цих респондентів.

Водночас, батьківська депривація впливає і на специфіку самооцінки юнаків, що, передусім, відбивається на її значно нижчих показниках щодо низки аспектів цього структурного компонента Я-концепції, порівняно з юнаками з повних сімей. Зокрема, юнаки, які виховуються без участі батька, набагато нижче оцінюють свої можливості у сфері навчальної компетентності, а також свою популярність серед однолітків і, відповідно, компетентність у дружніх відносинах. Переживання своєї непопулярності може негативно позначатися на самопочутті юнаків і навіть бути одним із мотивів відхилень у їх поведінці. Отже, необхідна своєчасна психологічна допомога і підтримка, здатна знизити гостроту негативних переживань і зорієнтувати на конструктивну поведінку.

Тільки в одній сфері юнаки з материнських сімей почуваються більш компетентними, ніж їхні однолітки з повних сімей. І такою сферою є романтичні відносини, що свідчить про раннє дорослішання юнаків з неповних сімей в аспекті інтимної близькості. Можливо, що саме в цій сфері такі юнаки шукають точки своєї опори, намагаються компенсувати відчуття власної непотрібності одному з батьків і свою непопулярність у групі однолітків, що дозволяє їм справлятися з травматичним життєвим досвідом.

Отже, результати проведеного дослідження показали, що батьківська депривація впливає на зміст основних структурних компонентів Я-концепції особистості, обумовлюючи як специфіку її уявлень про себе (образ Я), так і характер самооцінки.

Література

1. Erol R. Y., Orth U. (2011). Self-esteem development from age 14 to 30 years: A longitudinal study . *Journal of Personality and Social Psychology*, 101(3), 607–619. DOI: 1037/a0024299

2. Pesu L, Viljaranta J, Aunola K. (2016). The role of parents' and teachers' beliefs in children's self-concept development. *J App Develop Psychol.*, 44, 63-71. DOI: 1016/j.appdev.2016.03.001

3. Van Dijk M, Branje S, Keijsers L, Hawk S, Hale W, Meeus W. (2013). Self-concept clarity across adolescence: Longitudinal associations with open communication with parents and internalizing symptoms. *J Youth Adolesc*, 43, 1861– DOI: 10.1007/s10964-013-0055-x

4. Vandenbosch L, Eggermont S. (2015). The interrelated roles of mass media and social media in adolescents' development of an objectified self-concept: A longitudinal study. *Communc Res.* August 43(8) DOI: 1177/0093650215600488

References

1. Erol R. Y., Orth U. (2011). Self-esteem development from age 14 to 30 years: A longitudinal study . *Journal of Personality and Social Psychology*, 101(3), 607–619. DOI: 1037/a0024299

2. Pesu L, Viljaranta J, Aunola K. (2016). The role of parents' and teachers' beliefs in children's self-concept development. *J App Develop Psychol.*, 44, 63-71. DOI: 1016/j.appdev.2016.03.001

3. Van Dijk M, Branje S, Keijsers L, Hawk S, Hale W, Meeus W. (2013). Self-concept clarity across adolescence: Longitudinal associations with open communication with parents and internalizing symptoms. *J Youth Adolesc*, 43, 1861– DOI: 10.1007/s10964-013-0055-x

4. Vandenbosch L, Eggermont S. (2015). The interrelated roles of mass media and social media in adolescents' development of an objectified self-concept: A longitudinal study. *Communc Res.* August 43(8) DOI: 1177/0093650215600488

Zavatskyi V.Yu.

THE SELF-CONCEPT OF A DEPRIVED PERSONALITY: PSYCHOLOGICAL DISCOURSE

The article analyzes the self-concept of a deprived personality in psychological discourse. A number of differences in the substantive aspects of the self-image and self-esteem of young men from complete and incomplete families are established. It is found that the absence of a father determines the special focus of young men's self-concepts on their gender, future professional roles and their own ineffectiveness. Such young men are much more likely than their peers from complete families to recognize their weaknesses, think about future professional activities, which mainly bring financial income, position their gender and at the same time resort to comparing themselves with various virtual images, which can be considered a kind of metaphorical mask of their personality. And, conversely, much less often than young men who are raised with the participation of their father, they characterize themselves through their dreams and ideas about the future. At the same time, the most important diagnostic indicator should

be recognized as the presence in the self-image of young men from single-parent families of a fairly significant number of negative self-descriptions that characterize individual aspects of their incompetence and, thereby, indicate the personal unhappiness of these respondents. It is shown that parental deprivation also affects the specificity of young men's self-esteem, which, first of all, is reflected in its significantly lower indicators regarding a number of aspects of this structural component of the self-concept, compared to young men from complete families. In particular, young men who are raised without the participation of their father, assess their capabilities in the field of educational competence much lower, as well as their popularity among peers and, accordingly, competence in friendly relations. The results of the study showed that parental deprivation affects the content of the main structural components of the self-concept of the individual, determining both the specificity of his ideas about himself (self-image) and the nature of self-esteem.

Key words: deprivation, deprived personality, psycho-emotional burnout, burnout factors, self-concept, structure of the self-concept.

Завацький Вадим Юрійович – доктор психологічних наук, професор, професор кафедри психології Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького, м. Запоріжжя.

Надходження статті: 23.02.2026

Прийняття статті до друку після рецензування: 20.03.2026

Оприлюднення статті: 25.03.2026

Ліцензія

Авторське право © Завацький Вадим, 2026

Стаття ліцензована відповідно до

CC BY-NC 4.0 International (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>)